

100 éves az Eleven Újság

Eleven Újság? A legtöbbször még a katalógusok is mostohán kezelik. Az alkalmi lapoknak nevezett kiadványtemetőikben találhat rájuk a szorgos kutató. De első nekifutásra ő sem tud kiigazodni köztük. Csupa első évfolyam, csupa első szám, másutt „egyetlen szám”, ismét másutt „első és utolsó szám...” S a megjelenítés helyét tekintve is alig találhat azonos megnevezésre: Brassótól — Győrig, Losonctól — Zentáig követhető e kiadványok földrajzi elterjedése.

Csupán címük kezdőszava azonos. De mi az, hogy „eleven?” A mai szóhasználat elsősorban a legifjabb nemzedék mozgékonyosságát jelzi vele. A címek, illetve a mögöttük rejlő tartalom azonban a szó másik, régebbi értelmére utal: arra ugyanis, hogy élő, megelevenedett sajtótermékekről kapunk bennük híradást.

Adjuk át a szót egy kortársnak, aki az *Új Idők* 1897-es évfolyamában a következőképpen írja le a győri *Eleven Újság* tartalmát, illetve előadását:

„Az Eleven Újság titka a következő:

Felszáll a függöny s a közönség előtt egy óriási fehér lap áll, mintha kísértet jelent volna meg előtte a háttér sötétjéből. Teljesen színpadi függöny ez, mely lapot ábrázol a tipográfiai külső hű utánzásával. A hasábokon fenn vannak az egyes címek: Előfizetési felhívás, Vezércikk, Garmond, Tárcsa stb. A közönség olvasgatni kezdi a festve utánzott sorokat, azonban ekkor a tárcsa felett álló első hasáb függönye eltűnik, s a hasáb-üregben áll az *Előfizetési felhívás*, egy bájos hölgyalak, a hírlapírás nemtőjének öltözve, harsonával, melynek kitoró hangjai mellett a megelevenült cikk elmondja élőszóval a maga szerepét. Azután ott marad tablóalaknak. Nagy mennydörgés között most a méltóságos *Vezércikk* szomszédos hasábjáról száll le a függöny s eldörgi szónoklatát ő is. Alig, hogy végzi, ugyanily technikával látható lesz a *Garmond*, aki kegyetlenül kifigurázza a *Vezércikk*et.

Majd a *Tárcsa* első hasábjának függönye tűnik el, s előttünk áll a dal eszményképe egy virágokba öltözött bájos leány, aki szelíd lantpengetések közt mondja el élettörténetét. A szomszédos két hasábból pedig ... egy eleven novellát játszanak el a közönségnek. Ily módon szólal meg a többi rovat is, a *Tanúgy*, a *Sport*, az *Irodalom* stb. A *Nyílttér* rovatvezetője egy hordár, ki a gorombaságok árszabását ismerteti, végül apró fiúk, mint *Apróhirdetések* törtetnek elő a hasábközökből s befejezik a lapot.”¹

Az *Eleven Újság* — mint műfaj — tehát nem más, mint színre vitt tréfás jelenetsor, amely az egykori újságok rovatait „elevenítette meg”. A sajtó és a színjátszás egyfajta keveréke, amelyet azonban a színrevittel egyidejűleg

¹ *Eleven Újság*. Új Idők (Bp.) 1897. 375. p.

nyomtatásban is megjelentettek. Az alkalmi lapok között őrzött példányai tehát egyfajta műsorfüzetekként is felfoghatók, amelyek szóról szóra őrzik egy-egy előadás teljes szövegét.

Az *Új Idők* beszámolójára nemcsak plasztikus leírása miatt érdemes a figyelmet felhívni. Szövegét fotóillusztrációk is kiegészítik, amelyek a maguk egyediségében arról is képet adnak, hogyan, milyen körülmények között folyt le egy-egy ilyen sajtós műfajú „eleven” rendezvény.

Kuriózum? Az is, de a maga egyediségében szemléltető kifejezője a sajtó társadalmi szerepének; sajtós szociológiai kontrasztanyag, amelyet éppen ezért érdemes közelebbről is szemügyre venni.

Az *Eleven Újság* legelső „példányát” 1887. február 7-én adták elő, illetve mutatták be Kolozsvárott. Ekkor még címe is régiesen — *Eleven Hírlap* — hangzott; s bemutatásának külső körülményei és tartalma is jelentős mértékben különbözött későbbi „utódjaitól”. Nem egész estét betöltő műsor volt, mint a tíz évvel későbbi győri vállalkozás, hanem csupán egy farsangi összejövetel része. Tartalma és hangvétele is komolyabbnak tetszik, bár nem nélkülözte a vidámságot. Ez természetes is, hiszen a rendezvény kezdeményezője és haszonélvezője a két évvel korábban, 1885-ben megalakított EMKE (Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület) volt, amely széles társadalmi összefogással az erdélyi magyar kultúra megerősítését tűzte ki céljává. E célok és tervek kaptak tehát hangot a kolozsvári *Eleven Hírlap* előadásán is, ahol a két helyi napilap, az *Ellenzék* és a *Kolozsvár* szerkesztői, Bartha Miklós és Petelei István, valamint az EMKE titkára Sándor József mutatták be nyílt színen — egy színpadra állított szerkesztőségi asztal, különféle újsághírek, olló, valamint a nézőtérről és a karzatról beérkező hírek és tudósítások segítségével — a lapszerkesztés „tudományát”.³

Az estély háziasszonyának, De Gerando Antonina-nak felkérésére bemutatott műsor parádés szerzői gárdával dicsekedhet. Az elnöklő Bartha Miklós mellett megszólaltak Abonyi Árpád, Felméri Lajos, Gyalui Farkas, Szász Béla, Szász Károly és mások írásai, bőven teret adva a verses „klappantyukban” elmondott helyi és nemzetközi hírek humorának. (Ilyen klappantyú közölte például, hogy a kolozsvári állatkertből elszabadult egy oroszlán, de szökés közben beleragadt a Széchenyi-út sarába... Vagy azt, hogy ellopták a helybeli állomásfőnök, Sebesi Jób versköteteit, amelyekre a nyomozásra kiküldött rendőrbiztos — csomagoló-papírként — egy Külmonostor-utcai sajtkereskedés pincéjében bukkant...⁴)

A teljesség kedvéért meg kell még jegyeznünk, hogy a legelső *Eleven Hírlap* még nem volt „naprakész”. Csak az egykori Redutban, illetve Vigadóban (ma Néprajzi

² A másodiknak mondott estély első részében Szász Domokos, Jakab Ödön és Gyarmathy Zsigáné műveit olvasták fel; Ágai Adolf pedig észak-amerikai útjáról beszélt. Ld. *A második Estély*. *Ellenzék* (Kolozsvár) 1887. febr. 8.

³ A rendezvény korabeli leírását ld. *Az „Eleven Hírlap”*. *Ellenzék* (Kolozsvár) 1887. febr. 9. 1–2. p.

⁴ Színes visszaemlékezések az első *Eleven Hírlap*ra: GYALUI Farkas: *Bartha Miklós*. *Ellenzék* (Kolozsvár) 1926. dec. 26. — SEBESI Samu: *Az „Eleven Hírlap”*. *Ellenzék* (Kolozsvár) 1928. jún. 25. 4.

Győr, 1897. márcz. 20.

I. szám

ELEVEN UJSÁG

Előfizetők 5 Ftl.
Előfizetők 10 Ftl.

TERJESZTÉS SZERKE
SZAVAVÁGYUÁ.

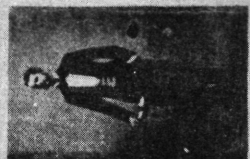
Mindenkinek foglalkoztatva.
Mindenkinek szemmel.
Semmi a kéznek.

Egyszerű Jelhívás

Vezérezkik.

Ugy-e, hogy minden útmutatók
A pályánál már ismerjük.

Garmond.

Látnak, mit jó órák.
Szombath a Győr.
Év. a Garmond emlékezős meg.

Tanúgy.

Év. vez. *Cukker Ismét.*
A föld egy-egy személy.
Nem az aradok, csak az édes, édes.
Nem a P. az az, hanem Győr és a környék.
Már volt egy-egy személy.

A tanúgy, az édes a föld, az édes a föld.
Döntéssel, az édes, az édes a föld.
Cukor a föld, az édes a föld.
És az édes a föld, az édes a föld.

Irod. - műv.

Év. vez. *Stumpf Katalin*
Azt édes, az édes, az édes a föld.
Azt édes, az édes, az édes a föld.
Azt édes, az édes, az édes a föld.
Azt édes, az édes, az édes a föld.

Azt édes, az édes, az édes a föld.
Azt édes, az édes, az édes a föld.
Azt édes, az édes, az édes a föld.
Azt édes, az édes, az édes a föld.

ELEVEN UJSÁG

márcz. 20

Sport.

Év. vez. *Wetterer Irma*
A föld egy-egy személy.
Nem az aradok, csak az édes, édes.
Nem a P. az az, hanem Győr és a környék.
Már volt egy-egy személy.

A föld egy-egy személy.
Nem az aradok, csak az édes, édes.
Nem a P. az az, hanem Győr és a környék.
Már volt egy-egy személy.

Hírhoval.

Év. vez. *Meredy Olga*
A föld egy-egy személy.
Nem az aradok, csak az édes, édes.
Nem a P. az az, hanem Győr és a környék.
Már volt egy-egy személy.

A föld egy-egy személy.
Nem az aradok, csak az édes, édes.
Nem a P. az az, hanem Győr és a környék.
Már volt egy-egy személy.

Nyitlér

Év. vez. *Földtársaim Károly*
A föld egy-egy személy.
Nem az aradok, csak az édes, édes.
Nem a P. az az, hanem Győr és a környék.
Már volt egy-egy személy.

A föld egy-egy személy.
Nem az aradok, csak az édes, édes.
Nem a P. az az, hanem Győr és a környék.
Már volt egy-egy személy.

Hírhoval.

Év. vez. *Meredy Olga*
A föld egy-egy személy.
Nem az aradok, csak az édes, édes.
Nem a P. az az, hanem Győr és a környék.
Már volt egy-egy személy.

A föld egy-egy személy.
Nem az aradok, csak az édes, édes.
Nem a P. az az, hanem Győr és a környék.
Már volt egy-egy személy.

TARCZA.

Dal.

JFÉNÉS ACOIÁR

(Férfiak)

Therápiá Fényes

Általán a föld egy-egy személy.
Nem az aradok, csak az édes, édes.
Nem a P. az az, hanem Győr és a környék.
Már volt egy-egy személy.

SZERK. UZSÁK
A Velei Hírlapok D-1. Szerkesztő

Marta Andrási és Farkas Géza

Múzeum) rendezett összejövetel sikere után nyomtatták ki; hogy végül az eladásából befolyó bevételt — az egész farsangi rendezvény belépti díjaihöz csatolva — az EMKE alapítványnak ajánlották fel.

Az Eleven Hírlapok ránk maradt példányait rendezve, úgy tetszik, hogy a következő években a kolozsvári példa Erdély-szerte követésre talált. 1888-ban Szilágysomlyón, 1889-ben és 1891-ben Brassóban jelentek meg új példányaik. Szellemiségük hasonló a kolozsvári kezdeményezéshez. A szilágysomlyói például nem kis büszkeséggel állapítja meg, hogy Szilágy megyében állították föl a legelső EMKE-óvodát, s hogy ugyanitt az egyesület jelentős mértékben támogatja a papi, tanítói és óvónői fizetéseket. A lap egyik közleménye ugyanakkor kemény szavakban ostorozza a megyét, ahol az EMKE-nek mindössze 57 tagja van. Egyik tréfásnak induló története szenvedélyesen támadja a rövidlátó művelődéspolitikát, az iskolai oktatás alacsony színvonalát, illetve annak okait:

„...ez csaknem természetes, hisz a tanítók legnagyobb részének fizetése félannyi, mint egy vasúti bakteré; a közoktatásügyi miniszter keményen rendeli a tanítók fizetésének a kiadatását, de következetesen levon a dotációból 20 %-től; a nép csak executióra fizeti a tandíjt; a bírák és szolgabírák pedig bokros teendőik miatt nem érkeznak meglátogatni az iskolát.

Míg ezek mind másképpen nem léznenek, képzett tanítók mindenütt nem léznenek...⁵

Az EMKE szellemében írt és előadott *Eleven Hírlapok*on kívül, amelyekhez a két brassói kiadvány mellett az 1897-ben Marosvásárhelyt kiadottat is hozzászámíthatjuk, a századforduló táján egy másik típus is kialakult. Már nevében is más: a régiesen hangzó *Eleven Hírlap* helyett az *Eleven Újság* címet választja. Kezdeményezője és kialakítója — Szávay Gyula, s a szervezet, amelynek segítségével a legkülönbözőbb vidékekre is eljut — a Vidéki Hírlapírók Országos Szövetsége.

Az indulás időpontja 1897. március 20-a, színhelye Győr. Arról az előadásról van szó, amelynek leírását az imént az *Eleven Újság* bemutatása képpen idéztünk, amelynek azonban csak a híreről tudunk, maga a kiadvány az idők során sajnos elkallódott.

A rendezvény s feltehetően a kiadvány is az újságírás jegyében készült. Azon túlmenően, hogy az összejövetel belépti díjai s a nyomtatvány eladásából származó bevételek a Vidéki Hírlapírók Szövetségének pénzalapjait gyarapították, maga a vállalkozás is az újságírást és az újságolvasást ismertette, népszerűsítette. Ezt szolgálta a bevezető szerepet játszó verses *Előfizetési felhívás* s az azt követő verses *Vezércikk* is, amely a hírlapírói hivatás céljait és szépségeit méltatta — némi vidékies szentimentalizmussal:

„Míg műveit ő (t. i. a festő — szemben az újságíróval, L. É. megj.)

A halhatatlanság számára festi

S évszázadoktól kér csodálatot

„Én a holnapnak rajzok a máról,

S figyelemnél nem kérek egyebet”.

⁵ A hivatkozott Eleven Hírlapok és Eleven Újságok felsorolását ld. tanulmányunk függelékében.

Ugyancsak az újságírás tréfás népszerűsítését adja a *Garmond* című költemény, amely az apró hírek, leleplezések és zsörtölődések mozgékony műfaját méltatja.

Nem hiányzik az *Eleven Újságnak* ebből a típusából a Tárca-rovat sem. A kis költemény — *Dal* címmel — ugyancsak a hírlapírókat dicsőíti, mert az a költészet virágját kiszabadítja a kötetek száraz betürengtetegéből, és az újságok széles nyilvánossága elé viszi. S a „szende dal” mellett megtaláljuk a „jelenet”-et is, amelyben *Irén és Adolár* vall egymásnak szerelmet. Majd a cívdódsba hajlik, hogy a végén az ifjú pár mégiscsak összebéküljön.

E versben írt zöngemények valamennyien Szávay Gyula szellemi termékei. E mozgékony adminisztrátor és közgazdász, aki utóbb az Iparkamarában is vezető pozíciót töltött be, nemcsak az újságírást tartotta hivatásának: kollégáihoz hasonlóan — irodalmi ambíciókat is melengtetett magában. Írásai azonban sajnos csupán szociológiai érdekűek: az *Eleven Újságban* közöltek pedig kiváltképpen azok. Ezzel szemben: bennük és a kiadvány egész szerkezetében kitűnő üzleti érzékkel tapint rá: mi kell a vidéki közönségnek, hogy lehet minél nagyobb sikerrel — és példányszámban eladni vállalkozásait. Az első győri rendezvény után ugyanis — szervezésében — hasonlóakra került sor Hódmezővásárhelyen (1897), Orosházán (1897), Zentán (1899), Pápán (1904), Nagybányán (1904), Tatatóvárosban (1905), Losoncon (1906) stb.

Szávay kitűnő üzleti fogása volt, hogy az itt kiadott *Eleven Újságban* nem a közlemények szerzőit, hanem elmondóik nevét tüntette fel; ezáltal is közvetlenné, személyessé téve az „árut”. (Nem is szólva arról a leleményről, hogy helyenként — így Orosházán és Pápán — a nevek mellé még az érdekelték fényképeit is közölte.) S ha már az üzletnél tartunk, hadd jegyezzük meg, hogy a Szávay szerkesztette lapok tartalmának java részét is maga a szerkesztő írta — többszörösen is áruba bocsátva szövegeiket. *Irén és Adolár* történetével és a *Dal* c. költeménnyel nem kevesebb, mint öt különböző *Eleven Újságban* találkozunk. A pálmát azonban Szávay *Sport*-rovatának költeménye viszi el, amely nem kevesebb, mint hét újraközléssel dicsekedhet. „Okkal és joggal”, hiszen a legújabb sportok között — a kerékpározást és fényképezést emlegeti; s ez utóbbi esetében nem csak emlegeti, hanem gyakorolja is! A szavaló az utolsó versszakot követően egyszerűen — fényképeket készít a tisztelt publikumról, amelyeket az érdeklődők (s kit ne érdekelne saját farsangi jelmeze!) a következő napokban meg is vásárolhattak...⁶

A századfordulót követően Szávay kiadványai, illetve rendezvényei immár teljes egészében az üzlet és a szórakoztatás irányába tolódnak el. *Eleven Újságjaiból* elmarad a *Vezércikk* és a *Garmond*, ha nem is komoly, de komolykodó hangvétele, hogy helyét egyre inkább a helyi vonatkozású *Híreknek*, *Divatnak* és *Apróhirdetéseknak* adja át. A humor és a nevetetés eszközei közül mutatóban megemlítjük a *Sajtóhibák*, illetve *Nyílt-tér* című rovatot. Az elsőben például az alábbi és hozzá hasonló szellemességek petárdái durrognak.

⁶ Az ambiciózus Szávay Gyuláról, aki 1920 és 1925 között a Petőfi Társaság főttkári tisztét is betöltötte Ld. SIK Sándor meleg hangú nekrológiáját: *Szávay Gyula emlékezete*. Koszorú (Bp.) 1938. 4. köt. 4. sz. 217–225. p.

„A lap tördelője egyszer összekevert két hírt, az egyik Tóth Aladár esküvőjéről szólt, a másik Gerzon Barnabás haláláról. . .

Tóth Aladár tegnap vezette oltárhoz bájos aráját Virág Borecsát — az agónia sok kínszenvedéssel járt, míg ide jutott, eszét teljesen elvesztette — a boldogság öröme sugárzott fonnyadt arcán — az enyészet kiült homlokára — melyet kaméliák és orchideák glóriája vett körül — és menyasszonyi fátyol takart el — körülötte a temetést rendező szolgák álltak sorfalat égő fáklyával — s a vendégek sorba gratuláltak — a sikerült halálhoz. . .”

Nyílt-tér című jelenet viszont arról világosít föl, hogy az előfizetők által kinyomtatott nyilatkozatok, illetve azok sértő kifejezései milyen anyagi következményeket vonnak maguk után. Például: ha valaki azt írja, hogy „X. Y. úr állítása nem felel meg a valóságnak” ez nem több mint 1 frt 30 kr. Ha azt, hogy „X. Y. úr állítása közönséges hazugság” ez 2 frt 30 kr. Ha „nem közönséges hazugság” akkor 3 frt 30 kr. és így tovább. . . A hallgatók megnevettetését hatásosan pergő jelenet zárja.

Mondanunk sem kell, az *Eleven Újságnak* ezeket az „újításait” is viszontláthatjuk számos kiadásban. (A *Nyílt-tér* újraközlését például az orosházi 1897-es „premiert” követően viszontlátjuk Pápán (1904), Nagybányán (1904), Tatatóvároson (1905) stb.

A század első évtizede az *Eleven Újságok* virágkoraként jellemezhető. Műfajuk fokozatosan felszabadította magát Szávay Gyula gyámsága alól: országszerte elterjedtté vált, és tartalmában mindenütt egyre inkább a „helyi színek” kezdtek dominálni.

Rendezőre, szerkesztőre természetesen ezután is szükség volt; ezek szerepét egyre meghatározóbb módon a különféle társadalmi szervezetek ragadták magukhoz. Feltűnő, hogy ilyen tekintetben milyen sokat tettek az *Eleven Újság* „életbentartása” érdekében a világi dolgokra nyitott vallási vagy legalább vallási jellegű egyesületek. A nagybányai teastélyt (1904) az evangélikus egyház rendezte, a különféle izraelita nőegyletekhez pedig a jelmezes estélyek és bálók egész sora kapcsolódik: így például 1899-ben Zentán, 1900-ban Lippán, 1904-ben Nagybecskerekben, 1907-ben Szilágycsehen és Gyulán. (Nem érdektelen megjegyezni, hogy éppen ezeken a rendezvényeken, illetve kiadványokban jut egyre gyakrabban szóhoz a női emancipáció gondolata s a társadalmi jelenségek liberális szemlélete.)

A „közreadók” egy másik köre gazdasági természetű. A tatatóvárosi „estélyt” (1905) például a helyi „Krajcár Egylet”, a losonci (1906) pedig a „Kereskedő Ifjak Egylete” rendezte. (N.b.: a tatatóvárosi egylet teljes neve: Izraelita Krajcár Egylet, s a losonci műsorfüzet előadóinak a névsora is arra enged következtetni, hogy társadalmi összetétele hasonló az előbbi szervezethez.)

A rendezvények egy további köre különféle jótékonyági egyesülésekkel kapcsolatos. Pápán a Vöröskereszt Egylet (1904), Marosvásárhelyt (1906), Hosszúfalun (1907), Hajdúszoboszlón (1907) a Jótékony Nőegylet, Ungvárott pedig a József Királyi Herceg Szanatórium Egyesület állt a farsangi bálók mögött.

Kivétekként néhány kulturális szervezet rendezvénye is fellelhető. Így 1910-ben a Zilahi Dalkör, 1911-ben a Belényesi Kaszinó, 1914-ben a Lugosi Dal- és Zeneegylet adott bált, illetve műsort műfajunkban.

A világháború kitörésének az évében viszont a *Székely Napló* már arról ad hírt,

hogyan ez a rendezvényforma visszhangot keltett a munkásművelődésben is: ezt a marosvásárhelyi *Eleven Újság*ot a nyomdászipari dolgozók állították össze.

Nem hallgathatjuk azonban el, hogy az *Eleven Újság*ok e sokszínű áradatának szellemi színvonala meglehetősen vidékies. A sok dilettáns írás mellett a legmagasabb mércét is legfeljebb a vidéki újságírás ismertebb képviselői: Bodor Aladár, Fehér Rezső, Harmath Lujza, Sas Ede, Szekula Jenő, Zempléni Árpád írásai alkotják.

Végül szólnunk kell az *Eleven Újság* virágkorának utolsó emlékééről is: egy New York-i kiadványról. Közreadója a New York-i Magyar Műkedvelő-kör. Tördelése, szövege rámenősebb, mint az óhazai előzményeié. Táncrendjében a csárdás és keringő mellett már ott szerepel a two step és a foxtrott. „Amerikanizmusát” címe is kifejezi: *Halva Született Eleven Újság* — szellemesen utalva a kiadványban újraközölt szövegek immár kinyomtatott, „élettelen” mivoltára. Mondanunk sem kell: az újvilágban készült *Eleven Újság* e példányának közel a fele — hirdetés.

A húszas és harmincas évekből már csak jelzésszerűen maradt ránk néhány rendezvény híre, illetve kiadványa. Ezek közül üdítő színfoltként emelkedik ki a marosvásárhelyi, illetve pécsi *Eleven Újság* rendezvénye.

Az 1925-ben tartott marosvásárhelyi újságírónap az *Eleven Újság* nemesebb, erdélyi hagyományait folytatja: a szórakoztatáson túlmenően szellemesen és színesen mutatja be a székely főváros egész kulturális életét. Érdekessége, hogy nem külön kiadványként, hanem a Fodor István szerkesztette *Színház Világ* különszámaként jelent meg — M. Timár János ragyogó karikatúráival a város újságíróiról és kulturális tényezőiről: Orbán Balázsról, Sényi Lászlóról, Osvát Kálmánról, Molter Károlyról és másokról.

A néhány hónappal később sorra kerülő pécsi *Eleven Újság*on már a tömény zsurnalizmus érezhető. Az 1926. január 16-án megrendezett reklámbál főszereplője — a budapesti *Újság* volt, amelyet csillogó női reklámalak elevenített meg s amelynek népszerűsítő műsorát a lap neves szerkesztője, Lestyán Sándor állította össze a helyszínen — Szép Ernő, Szomoró Emil, Szöllősy Zsigmond, Kóbor Tamás, Kálnoki Izidor műveiből.

E két parádés rendezvény ténye azonban félrevezető. Ekkor már számos jel arra mutat, hogy a húszas években, sőt bizonyos mértékig már korábban is megindult az *Eleven Újság* műfajának elhalványodása. 1923-ban Pécsen, 1929-ben pedig Sárovarott jelent meg egy-egy ilyen című kiadvány, amely mögött azonban nincs sem teadélután, sem farsangi rendezvény. Kiadói pusztán olvasmányoknak szánják.

Az 1923-as kiadvány röpiratnak nevezi magát, s féligmeddig alcímként a következőket írja: „karácsonyi üdvözlések, vidámságok és közérdekű közlemények”. Ugyanez tapasztalható a sárovari izraelita leányegylet összeállításában is.

Az *Eleven Újság* régi mibenlétének szinte teljes elhalványulását jelzi a kolozsvári *Ellenzék*nek az az 1938-ból származó cikke — Sebestyén Károly tollából — amely immár az *Élő Újságról* mint „eleddig ismeretlen, amerikai műfajról” beszél...⁷

Az elmondottak nyilvánvalóvá teszik, hogy az *Eleven Újság*ot annak idején meghatározott társadalmi körülmények hozták létre Magyarországon — hozzávető-

⁷ SEBESTYÉN Károly: Az „*Élő Újság*” mint színház. *Ellenzék* (Kolozsvár) 1938. nov. 6. 11. p.

legesen abban az időszakban, amikor a rotációs gépek megjelenésével robbanásszerűen megnőtt a sajtótermékek száma. Úgy is mondhatnánk: a sajtó széles körökben ható társadalmi tényezővé vált, amelynek készítése, előállítás is közérdeklődést keltett. Más szempontból tekintve: a sajtó újdonsága, illetve a lapcsináláshoz kapcsolódó jól értesültség érzése volt az, ami nagyapáink és dédanyáink e sajátos mulatságait korszerűvé és „moderné” színezte. Századunk húszas-, harmincas éveiben a sajtó már megszokott, hétköznapi tényezővé vált, amelynek egyre-másra támadtak versenytársai — részben a néma, majd a hangosfilmben, utóbb pedig a rádióban — hogy napjainkról ne is beszéljünk.

Az *Élő Újság* tehát „egyszervolt” műfaj, föl nem támasztható — bár történelmi jelentőségét kár lenne lebecsülnünk.

Tisztában vagyunk, hogy a leírtak még bőven kiegészíthetők, az *Élő Újságnak* még számos lappangó példánya kerülhet elő vidéki könyvtárainkból és levéltárainkból. Tanulmányunkban az Országos Széchényi Könyvtár állományából indultunk ki, s a további kutatások és viszonyítások érdekében munkánk befejezésében rövidített bibliográfiai leírást is adunk: néhány esetben nemcsak magukról a kiadványokról, hanem a kutatásaink során véletlenszerűen előkerült szekundér irodalomról is. Ez utóbbi számos esetben ír le olyan vállalkozást, amely hiányzik nemzeti könyvtárunkból. Reméljük, hogy közzétételük elősegíti az *Élő Újságok* eddig rejtett vagy lappangó példányának napfényre kerülését.

FÜGGELÉK

ELEVEN (a továbbiakban: E)HÍRLAP. Kolozsvár, 1887. febr. 7. 10 p.

Szerk. Bartha Miklós, Sándor József. Kiad. E.M.K.E.

-LY.: A második esély. Ellenzék 1887. febr. 8. 30. sz. 2.

Egy bús munkatárs: Az „Eleven Hírlap”. Ellenzék 1887. febr. 9. 31. sz. 1—2.

EHÍRLAP. Sz(ilágy)-Somlyó, 1888. márc. 15. 8 p.

Szerk. Nagy László, Hulimka Sándor. Kiad. E.M.K.E.

EHÍRLAP. Brassó, 1889. jan. 30. 12 p.

Szerk. (Szterényi József). Kiad. Brassói magyar protestáns jótékony nőegylet.

EHÍRLAP. Brassó, 1891. jan. 5. 22 p.

Szerk. Brauer Jánosné, özv. Veszprémi Józsefné. Kiad. Brassói protestáns jótékony nőegylet.

EÚJSÁG. Marosvásárhely, 1897. jan. 9. 7 p.

Szerk. Jankó István. Kiad. —

EÚJSÁG. Győr, 1897. márc. 20. Pédányá ismeretlen.

Szerk. Szávay Gyula. Kiad. Vidéki Hírlapírók Országos Szövetsége.

Eleven Újság. Új Idők 1897. 375.

EÚJSÁG. H(ódmező)Vásárhely, 1897. jún. 7. 1 p.

Szerk. Grosszmann Benő. Kiad. Vásárhely és Vidéke.

Újságírók népnépélye. A „Vidéki Hírlapírók Szövetsége” javára. Vásárhely és Vidéke 1897. máj. 30. 45. sz. 2.

-ó. -s.: Újságírók népnépélye. 1897. jún. 13. Vásárhely és Vidéke 1897. jún. 17. 2—3.

„Eleven Újság”. Részlet a vasárnapi estélyről. Uo. 4.

EÚJSÁG. Orosháza, 1897. nov. 21. 5 p.

Szerk. Szávay Gyula. Kiad. az Orosházi Izr. Nőegylet vigalmi bizottsága.

- EÚJSÁG. Zenta, 1899. dec. 31. 5 p.
Szerk. Szávay Gyula. Kiad. a Zentai Izr. Nőegylet.
(K.A.): Az „Eleven Újság”-ról. Zentai Híradó 1900. jan. 7. 2. sz. 1-2.
- EÚJSÁG. Lippa, 1900. jan. 13. 4 p.
Szerk. Arányi Gyula. Kiad. a Lippai Izr. Nőegylet vigalmi bizottsága.
- EÚJSÁG. Szarvas, 1902. jan. Példánya ismeretlen.
-ő: Sorok az Eleven Újságról. Szarvas és Vidéke 1902. jan. 26. 4. sz. 1-2.
- EÚJSÁG. Szilágysomlyó, 1903. febr. 21. 7 p.
Szerk. —. Kiad. —
- EÚJSÁG. Nagybecskerek, 1904. jan. 9. 10 p.
Szerk. —. Kiad. —
- EÚJSÁG. Nagybánya, 1904. ápr. 4. 4 p.
Szerk. Révész János. Kiad. Ev. Egyház tea-estélye.
- EÚJSÁG. Pápa, 1904. dec. 17. 4 p.
Szerk. Szávay Gyula. Kiad. a Pápai Vöröskereszt-Egylet.
- EÚJSÁG. Tata, 1905. márc. 11. 14 p.
Szerk. Szávay Gyula, Veszprémi Arnold. Kiad. a Tata-tóvárosi Krajczár-Egylet.
- EÚJSÁG. Losonc, 1906. dec. 8. 10 p.
Szerk. Szávay Gyula. Kiad. a Losonczy Kereskedő-Ifjak Egylete.
- EÚJSÁG. Marosvásárhely, 1906. dec. 8. 16 p.
Szerk. Szebenyei Ernő. Kiad. a Marosvásárhelyi Jótékony Nőegylet.
Eleven Újság. Székely Lapok 1906. dec. 7. 280. sz. 3.
Fehér szegfű: Levél az „Eleven Újság”-ról. Székely Lapok 1906. dec. 11. 282. sz. 2.
- EÚJSÁG. Szilágy-Cseh, 1907. jan. 1. 8 p.
Szerk. Szász Antalné. Kiad. a Szilágy-Csehi Izr. Nőegylet.
- EÚJSÁG. Gyula, 1907. febr. 9. 8 p.
Szerk. —. Kiad. a Gyulai Izr. Nőegylet.
- EÚJSÁG. Hosszúfalu, 1907. febr. 12. 8 p.
Szerk. —. Kiad. a Hétfalusi Jótékony Nőegylet.
- EÚJSÁG. Hajduszoboszló, 1907. márc. 2. 8 p.
Szerk. Nagy Zoltán. Kiad. a Szoboszlói Jótékony Nőegylet.
- EÚJSÁG. Szászváros, 1908. nov. 7. 8 p.
Szerk. ifj. Szántó Károly. Kiad. a Szalon-Cabaret.
- EÚJSÁG. Zilah, 1910. ápr. 2. 12 p.
Szerk. —. Kiad. a Zilahi Dalkör.
- EÚJSÁG. Belényes, 1911. jan. 28. 8+(4) p.
Szerk. —. Kiad. a Belényesi Kaszinó.
- EÚJSÁG. Ungvár, 1912. ápr. Példánya ismeretlen.
Eleven Újság. A József Kir. Herceg Szanatórium-Egyesület ungmegyei fiókjának előadása. Ung 1912. ápr. 14. 15. sz. 3.
- EÚJSÁG. Marosvásárhely, 1914. jan. Példánya ismeretlen.
Eleven Újság táncestély. A nyomdászok mulatsága. Székely Napló 1914. jan. 25. 15. sz. 2.
- EÚJSÁG. Karánsebes, 1914. febr. 1. 12 p.
Szerk. Gergely Illés. Kiad. —
- ZÖLD DOMINÓ. EÚJSÁG. 1914. febr. 8 p.
Szerk. —. Kiad. —
- A HALVA SZÜLETETT EÚJSÁG. New York, 1915. máj. 22. 9 p.
Szerk. —. Kiad. a New York-i Magyar Műkedvelő Kör.
- EÚJSÁG. Szarvas, 1922. jun. 11. 5 p.
Szerk. —. Kiad. a Szarvasi Helyi Tanító Egyesület.

EÚJSÁG. Pécs, 1923. dec. 30. 8 p.

Szerk., kiad. Zakár László.

EÚJSÁG. – a Színházi Világ 1925. okt. 4-i számaként. 16 p.

Szerk. Fodor István. Kiad. a Magyar Újságírók marosvásárhelyi csoportja.

EÚJSÁG. Pécs, 1926. jan. Pédányá ismeretlen.

Eleven Újság Pécssett. Újság 1926. jan. 17., 11.

EÚJSÁG. Sárvár, 1929. ápr. 6. 8 p.

Szerk. Hajdu Miklósné. Kiad. a Sárvári Izr. Leányegylet.

ÉLŐ ÚJSÁG. Szatmárnémeti, 1935 jan. Pédányá ismeretlen.

A Karitás z farsangi előadása január 20-án. Szatmári Újság 1935. jan. 16. 13. sz. 4.

EÚJSÁG. Kaposvár, 1938. jan. 15. 10 p.

Szerk. Waldmann Lajos. Kiad. a 672. sz. „Bem” cserkészcsapat.

ÉVA LAKATOS

Hundert Jahre der „Eleven Újság” (Lebendige Zeitung)

Die Verfasserin überblickt die hundertjährige Geschichte der „Lebendigen Zeitungen” in Ungarn. Dieser Zeitungstypus wird in den Bibliotheken im Allgemeinen unter den Gelegenheitsblättern aufbewahrt, aber sehr oft sind sie nicht einmal bearbeitet. Den Namen erhielt die Gattung von der Art und Weise ihres Zustandenkommens: es geht hier nämlich um eine „belebtes” Presseprodukt, d. h. eine witzige Szenenfolge, welche die Rubriken der Zeitungen der Epoche darstellten. Verf. betrachtet ihre Untersuchungen umso berechtigter, da dieser Zeitungstypus die gesellschaftliche Rolle der Presse anschaulich darstellt. Das erste bekannte Exemplar in Ungarn wurde 1887, an einer Faschingszusammenkunft in Kolozsvár vorgeführt (*Eleven Hírlap*). Das Beispiel fand um die Jahrhundertwende im ganzen Land zahlreiche Nachahmer. Ihre Blütezeit fiel mit gesellschaftlichen Erlebnis und der Neuheit der Verbreitung der Presse in den weiten Kreisen der Gesellschaft zusammen.